

BU SAYIMIZDA:

• Baş redaktordan.....	3
• Xanım İsmayılqızı - (şeirlər).....	4
• Eyvaz Zeynalov - Hell istəyirəm (hekayə).....	6
• İncilab İsaq - (şeirlər).....	7
• Vaqif Sultanlı - Kulikovo döyüşü (hekayə).....	9
• Aysel Xanlarqızı Səfərli - (şeirlər).....	14
• Nemət Mətin - Onun həyat tarixçəsi (hekayə).....	16
• Ətraf Sərraf - (şeirlər).....	18
• Mələhət Hümətqızı - Ana ürəyi (hekayə).....	20
• Zülfiyyə Yaqub - (şeirlər).....	22
• Əli bəy Azəri - Qonaq (hekayə).....	23
• Elnur Uğur - (şeirlər).....	27
• Xədicə Şabanqızı - Bir dostun gündəliyindən.....	29
• Solmaz Qəribel - (şeirlər).....	32
• Vüsal Oğuz - Dostluq (hekayə).....	34
• Cavid Qasimov - (Şeirlər).....	36
• Fərid Muradzadə - İşıq qorxusu (hekayə).....	38
• Rəşad Balakənli - (şeirlər).....	41
• Vaqif Rüstəmov - Cəbrayılsız yurd həsrətim (elegiya).....	43
• Arif Həkimoglu - (şeirlər).....	46
• Məhərrəm Şəmkirli - Deyimlər.....	48
• İlham Salmanlı - (şeirlər).....	53
• Səyavuş Müslüm - Çarəsizlik (hekayə).....	55
• Vaqif Osmanov - "Koronavirus"lu düşüncələr (ədəbi təhlil).....	57
• Rəfail Tağızadə - 30 il sonra Şuşada yaşananlar (səfər ovqatı).....	62
• Afaq Əsgər Zeynalova - Vuruşan ədəbiyyatın qalib əsgəri - Əhməd Cavad (istiqlal şairinin 130 illik yubileyinə).....	65

CƏNNƏTİM QARABAĞ

• Günay Teymurova - Əhməd Ağdamski.....	67
---	----

QARDAŞ ÖLKƏLƏR ƏDƏBİYYATI

• Sultan Rayev - Səs (modern hekayə).....	69
• Muhtərəm Şahin - (şeirlər).....	75
• Coşkun Karabulut - (şeirlər).....	77

VAQİF SULTANLI

KULIKOVO DÖYÜŞÜ

(hekayə)

- Bura Kulikovo çölüdür, - bayaqdan bəri xaki rəngli yol çantasını alt-üst edərək uyğun geyim arayan, səsinin ahəngindən rus olduğu aşkar sezilən qadın dilləndi. Qadın sözlünü bitirməmiş bələdçi səsgücləndirici ilə qatarın Tula vilayətindən, Kulikovo çölünün yaxınlığından keçdiyini bildirdi.

Gözlərini kitabdan ayırıb qatarın pəncərəsindən görünən boz çölləri süzərək bunca təsadüf ola bilməyəcəyini düşündü - oxuduğu Amerika aliminin Kulikovo döyüşü haqqında yeni yayınlanmış araşdırması idi. Nə zamandan bəri axtardığı kitabı vağzaldakı qəzet köşkündə görüncə almış, elə ilk cümlədən əsər onu tutmuşdu. Bir anlığa gözlərini yumub çöküşü Kulikovo çöllərindən başlayan Qızıl Ordanın əzəmətli tarixini, türk-tatar qövmlərinin sonrakı taleyini düşündü.

"Tarix bütün elmlərdən daha artıq siyasətə bulaşmışdır. Bəlkə, bu səbəbdəndir ki, dünyanın gerçək tarixi indiyədək yazılmamış, bundan sonra da yazılacağına ümid bəslənməsi sadələvhlik olardı. Bəzən deyirlər ki, tarixə yansımış yalanlar o qədər böyükdür ki, həqiqəti görməyə qoymur. Ancaq tarix yalanlardan təmizlənersə, orda həqiqət adına nə isə qalacaqmı? Bunu söyləmək çətindir...".

Kulikovo döyüşü - zaman-zaman haqqında düşündüyü, ancaq sonacan incələyib dərinliklərinə vara bilmədiyi, içini, ruhunu sızladan, tarixin sirli

səhifələrindəndi. İllər öncə orta məktəbin yeddinci sinfində tarix dərslərində ilk dəfə bu döyüş haqqında oxuyarkən yazılanlar onu duyğulandırmışdı. Sonralar isə, nə qədər qərribə olsa da, bu döyüş yuxularına gəlmiş, bütün oxuduqlarını, öyrəndiklərini kölgədə qoymuşdu.

"Elmi ədəbiyyatda "Kulikovo döyüşü" termininə ilk dəfə əslən tatar türklərindən olan Nikolay Karamzinin "Rusiya dövlətinin tarixi" əsərində rast gəlinir. Həmin araşdırmada Qızıl Ordanın döyüş qabiliyyətini yüksək qiymətləndirən özündən əvvəlki tarixçilər birtərəfli şəkildə qınanır və savaşa mahiyyəti bütünlüklə təhrif edilir".

- Üzr istəyirəm, iki-üç dəqiqəliyə kupedən çıxıb bilərsiniz? - Qadın sordu və çöhrəsinə utancaqlıq qataraq əlavə etdi: - Əynimi dəyişmək istəyirəm.

- Əlbəttə, bu saat, - dedi və kitabı qatlayıb balaca masanın üstünə qoyaraq kupeni tərk etdi, kirli pəncərədən indi Rusiya sınırları ilə çevrələnən qıpçaq çöllərini seyr etməyə başladı. Qatarın pəncərəsindən görünən bu çöl tarixin ən böyük savaşılarından birinə şahidlik etmişdi. Bir anlığa zamanın təkəri geriyyə fırlandı və xəyallar onu Kulikovo döyüşünün dərinliklərinə apardı. Atların kişnərtisini, qılıncların cingiltisini, əsgərlərin hayqırışını eşidir, özünü büsbütün qanlı savaşa içərisində hiss edir və gərilməmiş düşüncələrinin toranlığında hər şeyin başqa şəkildə bitəcəyi ilə bağlı yalın ümidlər cücərdi. Ancaq bir az öncə oxuduğu son cümlələr onu zamanın dərinliklərindən çəkib çıxardı.

"Apardığı çoxsaylı savaşırlardan sonra Mamay xanda özünə güvən duyğusu güclənmişdi. Qələbə ilə bitən savaşırların sonucunda Saray Berke şəhəri yenidən Qızıl Ordanın başkəndinə çevrilmiş, dövlətin sərhədləri Krimdən başlayaraq İdil çayının sağ sahillərinə qədər uzanmış, Dəşti-Qıpçaq ərazisinin böyük bir qismini içərisinə almışdı".

Qadın işvə ilə kupenin qapısını açaraq geyinib qurtardığını, onun içəri girib biləcəyini bildirdi. Sarışın saçları çiyinlərinə dağılmış, geydiyi yaxası açıq, bəyaz xallı

köynək və nazik uzun əmək onu aşırı dərəcədə gözəlləşdirmiş, vücudunun gizli, sezilməz incəliklərini üzə çıxarmışdı. Keçib bayaqkı yerində oturdu və yenidən kitabı açaraq mətnin ardını oxumağa başladı.

"Mamay xan taxt-tacı yiyələndikdən sonra əski türk xaqanları kimi tanrısız ruha sahib olduğunu düşünür, onu hansısa qüvvənin yenə biləcəyinə inanmırdı. Hakimiyyəti gücləndikcə ailəsi, sülaləsi, yaxınları varlanaraq mal-mülk sahibi olmuşdu. Qızıl Ordanın vassalına çevrilən rus knyazlıqlarından sel kimi axan xərac saray xəzinəsinə doldurduqca böyük sərvətin yaratdığı zənginlik zəhnini dumanlandırır, vaxtının çoxunu hərəmxanada, aralarında casusların yer aldığı slavyan cariyələrlə keçirirdi".

Ancaq hiss edirdi ki, qadın əynini dəyişəndən sonra gözləri kitabda olsa da, fikrini bir yerə yığa bilmir. İxtiyarsız olaraq baxışları onun boyun-boğazında, yaxasında, vücudunun məhrəm yerlərində gəzib-dolaşır, zəhnini qarışdırırdı. Qadının bunu duymaması üçün özünü toparlamaq, duyğularını cilovlamaq istəsə də bacarmırdı.

Bələdçi qapını aralayıb bir şeyə ehtiyacları olub-olmadığını sordu, ani olaraq baxışları qarşılaşınca qadının üzünün cizgilərindən içini oxumuş kimi çay sifariş verdi. Hər hansı səbəbdən gecikmə olmasa iki gün boyunca yol gedəcək, bu sürə ərzində birgə olacaqlardı.

Qadın gözəl idi, ancaq bu gözəlliyin arxasında qarşısındakını itələyən, özündən uşaqlaşdıran, izaha gəlməyən nələrsə gizlənirdi və bu, saflıq, məsumluq duyğularını silib aparırdı.

Yenidən kitaba dönərək qaldığı yerdən oxumağa başladı.

"Ən acınacaqlısı isə uzun zamandır bəri sənəgimək bilməyən, ildən-ilə körüklənən iç savaşırların Qızıl Orda dövlətini yeyib-bitirməsi idi. İndi ordunu yenidən düzənləyərkən bu savaşırların acı fəsadlarını duyur, onun qarşısını almaq üçün zamanında qəti addımlar atmamaqla yanlışlığa yol verdiyini anlayırdı. İç savaşırlarla bağlı verilən məsləhətləri sürəkli qulaqardına vurmuş, bunun nədənləri barədə heç zaman düşünüb beynini yormaqla istəməmişdi".

Qatar bayaqdan bəri bir neçə dəfə qısa fasilələrlə düzün ortasında dayanmışdı. Burda stansiyaya bənzər tikili, yaxud hansısa yaşayış məntəqəsi olmadığından qatarın durmasının səbəbi bəlli deyildi. İndi təkrar dayanınca ona elə gəldi ki, qatar keçmiş, tarixə dönmək, Kulikovo döyüşünün dərinliklərinə varmaq üçün yollar arayır...

- Bu qatar da lap boğaza yığdı bizi, harda gəldi dayanır. Bir yandan da havanın istisi...

Yolçuların bəziləri deyir, bəziləri isə bələdçiyə yaxınlaşıb qatarın dayanmasının səbəbini soruşurdu. Bələdçi isə illərin yuxusuzluğundanmı, yorğunluqdanmı, ya başqa səbəbdənmə hərəni bir yolla başından eləyirdi.

"Mamay xan uşaqlıq dostu və yaşdı, Çingiz xan soyundan olan Berdibəyin qızı Tulunbəylə evlənməklə hakimiyyətə gedən yolunun açılmasına görə xatununa borcluymuş. Savaşdan iki gün öncə həyəcanın yeyib-bitirdiyi baş hərəmi ilə qarşılaşınca düyün gecəsini xatırlayaraq tutulan kimi oldu. Qadının baxışlarında sevinci, gileyi, əzabı, iztirabları ilə naxışlanmış bütöv bir ömrün yaşantıları yuvalanmışdı".

Nəhayət, qatar dartınaraq ağır-ağır yerindən tərpəndi və yavaş-yavaş sürət yığmağa başladı.

- Kim nə deyir desin, qatarla yolçuluğun ayrı bir zövqü var. Uçaqla səfərə çıxanda ürək-göbəyini yeyirsən. Axırncı dəfə uçağa nə zaman mindiyimi xatırlamıram. Siz necə düşünürsünüz?

-Hə, doğrudur, - gözlərini vərəqdən çəkmədən qadının sözlərini təsdiqlədi.

- Qatarla yolçuluq həm də bir macərədir...

- Elədir, - dedi və ta gənclik illərindən başlayaraq qatarda yaşadığı macərələri bir-bir xəyalından keçirdi.

"Mamay hakimiyyətə yiyələnsə də, Çingiz xan soyundan olmadığına görə Şərqdən - monqol-tatar xanlarından dəstək ala bilmədi. Bu səbəbdən Mavəraünnəhrə deyil, Qərbə - Genuya, Böyük Litva Knyazlığı, Venesiya kimi dövlətlərə üz tutmaqla Qızıl Ordanın xarici siyasətini kökündən dəyişdi. Ancaq bu addımı ilə çətin məqamda ona arxa duracaq gerçək

müttəfiqlərdən məhrum olduğunun fərqinə varmadı".

Bir dəfə qatarda tələbə yoldaşı ilə Moskvaya gedərkən öylə yeməyində özüyə götürdüyü konyakı çıxarıb masanın üstünə qoymuşdu. Hərəyə bir qədər içmişdilər ki, yan kupədəki üç qadın - ikisi gənc, biri isə saçları ağarmış yaşlı qarı - erkəklə gəlib onlara qoşulmuşdu. Qadınların cəsarəti xoşuna gəldiyindən konyakın ikinci şüşəsini də çıxarmışdı. İçib hallanandan sonra qəfildən qarı qalxıb musiqisiz-filansız havalı kimi oynamağa başlamışdı. Oynadıqca qızıdır, coşur, mırıq dişlərinin eybəcərləşdirdiyi sirsifəti tutulub açılır, yanaqlarında, boyun-boğazında illərin yağmaladığı ehtirasın şırımları sayırırdı. Qarının oyununu izlədikdə bunun sərxoşluqdan deyil, qədərincə zövq ala bilmədiyi həyatın bitməsindən, bir daha dönüşülməyəcək gəncliyinin itirilməliyindən yaranan ağrıdan, kədərdən, təəssüfdən doğduğunu duyurdu.

"Mamay xan qırx beş yaşın içərisindəydi, bu illər ərzində hakimiyyətin ən çətin və mürəkkəb sınaqlarından çıxmış, yetərincə savaş təcrübəsi yığmışdı. Çox cəsarətli və qətiyyətli idi, qorxu, yenilgi nə olduğunu bilmirdi. İslamı qəbul edəndən sonra Kiçik Məhəmməd adını da daşıyırdı. Lakin salnamələrdə Mamay xanın bərkə düşəndə yalnız islam müqəddəslərinə deyil, bütələrə də dua etdiyi qeyd olunur".

Bələdçi gecikdiyi üçün üzr diləyərək gümüşü altlıqlı stəkanlarda gətirdiyi çayları ehtiyatla masanın üstünə qoyub çıxdı. Çay içilərkən araya çökən səssizlikdə qadının gözlərinin altı ilə onu izlədiyini duyur, diqqəti kitabdan yayınsa da, bu izləyişin gətirdiyi gizli həzzin davam etməsini istədiyindən özünü məşğul kimi göstərməyə çalışırdı.

...Qadınların nə istədikləri, necə seçim etdikləri indiyəcən sirr olaraq qalır. Çünki qadın öz hissələrini açmır, aç bilmir, yaşadığı cəmiyyətin ehkamları, əsrlərin daşlaşdırdığı əxlaq normaları, yaxud daha nələrsə əl-qolunu bağlayır. Elə buna görə də qadın ona qəlbini açan ilk kişini taleyin qaçınılmaz töhfəsi kimi dəyərləndirir. Bu münasibətlərin yaranması bəzən qarşılıqlı

sevgiyə dayansa da, ancaq əksər hallarda qadın kişinin duyğularına yenilir.

"Döyüş öncəsi Mamay xan ordunun sayca yetərli olmadığını anlayınca bu boşluğu doldurmaq üçün çeşidli yollar aramağa başladı. Yaxınları ona muzdlu dəstələr yaratmağı təklif etdilər. Qısa zaman kəsiyində genuyalı, çərkəz, osetin, abxaz, adıgey və başqa xalqlardan yığılan muzdluların hesabına ordudakı əsgərlərin sayı xeyli artırıldı. Mamay xan ilk dəfə olaraq döyüşə muzdluların dəstəyi ilə girecəkdi".

Qadın üçün sevilmədiyini, bəyənilmədiyini duymaq dəhşətli dərəcədə ağırdır və daim diqqət mərkəzində olmağa can atmanın gətirdiyi alışqanlıqdan biganəliyi heç cür sinirə bilmir. Özü imtina etməyi, biganə olmasa belə özünü biganə kimi göstərməyi sevir, əks cinsin bunu etməsiylə barışmaq istəmir. Qadınlar güclü kişilərə yenilməkdən qürur duyur, zəifləri, gücsüzləri isə həyatına buraxmır. Bir də adını xatırlamadığı hansısa yazıçının əsərində oxumuşdu ki, qadın kimi unutsa da, onu qadınlaşdıran kişini unuda bilmir.

"Knyaz Dmitri Donskoyun komandanlığı altında birləşən ruslar 8 sentyabr 1380-ci ildə təxminən yüz minlik ordu ilə Nepryadvanın Don çayına qovuşduğu yerə çatdı. Ruslar knyaz Yaqaaylonun başçılığı ilə Odoyevə yaxınlaşan litvalıların hücumunu önləmək üçün Don çayını keçmək qərarına gəldilər. Rusların seçdiyi Kulikovo çölü nisbətən ensiz olduğuna görə tatar süvari dəstələri üçün əlverişsiz idi. Mamayın ordusu yaxınlaşarkən ruslar keşikçi alayının müdafiəsi altında Kulikovo çölündə döyüşə hazır qaydada düzüldülər".

Bir çox hallarda qadın ardınca düşənləri, çeşidli üsullarla onu ələ almaq istəyənləri deyil, qarşısında özünü təmkinli, soyuqqanlı aparanları, duyğularını sezdirməyənləri sevir.

Qadınlar danışmağı deyil, susmağı tərcih edər, sözlərlə deyil, gözlərlə danışarlar. Xatırlayırdı ki, dörd-beş il öncə Bağdad şəhərində qaldığı hotelin önündə başdan-ayağa qara çadraya bürünmüş, üzünü rübəndlə örtülü dilənçi bir qadınla

qarşılaşmışdı. Qara tül rübəndin arxasında qadının gözləri ehtirasdan alışıb yanırdı. Bütün vücudunun deyə biləcəkləri gözlərində cəmlənmişdi. O, ovsunlanmış kimi dayanıb durur, nə illah eləyirdisə baxışlarını qadının gözlərindən yayındıra bilmirdi.

"Dmitri Donskoy ərazinin özəlliyini nəzərə alaraq ilk dəfə rəqibin döyüş taktikasını seçmişdi - bu, qurd savaşı üsulu idi. Hun türklərinə məxsus bu savaşı üsulu ilə aypara şəklində düzülən ordunun mərkəzində böyük alay, sağ və sol cinah alayları tatar atlıları üçün çətin keçilən yerlərdə dayandılar. Əsas qüvvələrin qarşısında yer alan ön alay rəqib süvarilərin ilk zərbəsini qarşılamalı və geri çəkilməklə döyüşün nizamını pozmalıydı. Böyük alayın arxasında özəl süvari ehtiyat dəstəsi yerləşirdi. Bundan başqa, sərkərdə Dmitri Bobrokun və Serpuxov knyazı Vladimirin komandanlığı altında seçmə süvarilərdən oluşan pusqu alayı yaradılmışdı. Ehtiyat rolunu oynayan bu alay meşədə əsas qüvvələrin sol cinahı arxasında gizlənmişdi".

- Bayaqdan fikir verirəm, gözünüzü kitabdan ayıra bilmirsiniz, çox maraqlıdır, deyəsən. - Qadın baxışlarını Kulikovo çölündən yığaraq dillənir.

- Maraqlı deyəndə ki... Orta məktəb illərində bizə bu tarixi başqa cür öyrətmişdilər. İndi oxuduqlarımsa tamam fərqli həqiqətləri anladır.

- Oxuduqlarınızla tarixin düzəninin dəyişəcəyini düşünürsünüz?

- Yox, nə üçün soruşdunuz?

- Heç, sadəcə marağ xatirinə...

- Mən gələcəyə tarixin gözü ilə baxılmasını doğru hesab edirəm.

"Mamay xanın ordusu yüngül silahlanmış süvarilərdən oluşan ön alaydan, mərkəzdə yerləşən muzdlu genuyalı piyadalardan, ayrıca ehtiyat süvarilərin iki xətt boyu düzlənən sağ və sol cinahlardan ibarət idi. O, əvvəlki döyüşlərdə olduğu kimi, ciddi dirənişlə qarşılaşmadan süvarilərin qəfil həmləsi ilə rus ordusunu mühasirəyə alıb darmadağın etməyi düşünürdü.

Müəllifi bilinməyən, orijinalı qeyb olmuş XV yüzilə məxsus "Mamay qırğınının

əfsanələri" əsərində qeyd edilir ki, savaşa saat on ikidə rus rahib-döyüşçüsü Aleksandr Peresvetin tatar sərkərdəsi Teymur Mirzə-Çelubəy ilə təkbətək qarşılaşması ilə başladı. Hər iki döyüşçü aldığı yaralardan həlak oldu. Lakin bu faktın həqiqətə uyğunluğu bir çox elmi qaynaqlar tərəfindən tutarlı dəlillərlə şübhə altına alınır. Araşdırıcıların qənaətinə, təkbətək vuruş səhnəsi Kulikovo döyüşünə cəngavərlik ruhu qatmaq üçün uydurulmuşdur".

Qarşısındakını ələ almaq üçün bütün gücünü, qüvvəsini sərf etməkdə olan qadın gözlərilə onu yeyirdi. Açıq-aşkar bildirmək istəyirdi ki, onun kimi yaraşlıq qadınla bir kupədə yolçuluğun fərsətlərini buraxıb da gözlərini kitabdan çəkməmək nə deməkdir? Qadının alışıb-yanan ehtiraslı baxışları qarşısında əriyib getdiyini hiss etsə də, nə qədər duruş gətirə biləcəyini sınaırmış kimi inadına qısılmışdı.

- Haralısınız? - qadın ötkəm səsle soruşdu.

Bu, bəyənmediyi soru olsa da, yayınmaq üçün tutarlı dəlil tapa bilmədiyindən, ya bəlkə acıq vermək üçün əlilə pəncərədən görünən çölləri göstərərək:

- Buralıyam, - dedi, - Kulikovo mənim əcdadımın vətənidir.

- Belə deyən...

Araya gərgin bir sükut çökdü, handan-hana qadın dilləndi:

- Nə əcəb mənim haralı olduğumu sormadınız? Yoxsa, siz də bir çoxları kimi qadının vətəninin ərinin yatağı olduğunu düşünürsünüz?

- Yox, mən elə düşünürəm, - Qadının atmaçalı sualını cavabsız buraxmaq istəmədiyindən ağızucu söylədi.

Ancaq nə dediyinin fərqi deyildi - xəyalı keçmişlə indinin arasında yol ölçür, bu nəhənglikdə zamanın belə çevikliklə aşılıb keçilməsi onu heyretləndirirdi.

- Tarix yalnız olmuş hadisələri araşdırır, ola biləcəklər barədə ehtimallar, fərziyyələr yürütmür.

- Elmin ölü, durğun olması, indiyə qədər tarixdən ibrət götürülməməsi də burdan mayalanır. - Söhbətin siyasi məcraya yönəlməsi onu açmasa da, fikirlərini yarımçıq qoymaq istəmədi. - İkinci Dünya

savaşında rus-sovet boyunduruğu altında əzilen xalqların əl-ələ verərək imperiyanı qoruyub saxlamaq uğrunda canlarından keçməsinə heç cür anlamaq olmur. Halbuki bu xalqların ən aşağı səviyyədə birliyi olsaydı...

- Siz beləmi düşünürsünüz? - qadın cavab gözləmədən baxışlarını pəncərəyə dikdi.

"Sonra tatar süvariləri rusların keşikçi və ön alaylarını darmadağın edərək üç saat ərzində onların mərkəzdə yerləşən qüvvələrini və sağ cinahını yarmağa cəhd etdilər. Mamay xan əsas zərbəni xeyli itki verən rusların sol cinahına yönəldərək onları sıxışdırmağa başlayandan sonra, xüsusi ehtiyat qüvvələri hərəkətə gəldi. Lakin tatarlar rusların sol cinahını yararaq onların arxasına keçə bildilər və artıq qələbə çaldıqlarını düşünərək arxayınlaşdılar. Elə bu məqamda rusların pusquda dayanmış alayının qəfil hücumu bütün döyüşün taleyini dəyişdi. Bu hücumu gözləməyən tatarlar sarsıldı və geri çəkilərək qaçmağa üz qoydular. Əlli verst məsafədə ruslar Mamay xanı təqib edərək onun qoşunlarını darmadağın etdilər".

Tarixin gerçəklərini bilsə də, bu sətirləri oxuyunca qəfildən içərisinə qatı qaranlıq çökdü və yaddaşında hər şey əriyib qarışdı. Handan-hana yenilmiş ordunu yenidən toparlar kimi zəhnini toparladı.

- Özünü boş-boş fikirlərlə yormayın. Nə olur-olsun, zamanın çarxını geri fırlatmaq mümkün deyil. - Qadın həvəssiz əlavə etdi.

Siyasi mövzularda çəkişmələrdən bacardıqca yayınmağa çalışır, bunun qadın-kəşi münasibətlərinə kölgə saldığını anlayırdı. Hətta gözəlliyinə heyran olunan bir qadının siyasi mövqə sərgiləməsinin ona qarşı baş qaldıran kişilik duyğusunu zədələdiyini bilirdi. Bəs nədən o zaman bayaqdan bəri söhbətin axarını dəyişə bilmirdi?

"Döyüşdə Mamay xan ağır yenilgiyə uğradı, demək olar ki, bütün ordusunu itirdi. Mamay xanın məğlub kimi qaçıb Kırma sığınmasından yararlanan Toxtamış Qızıl Ordanın hakimi oldu, bir qədər sonra Moskva şəhərini ələ keçirməklə tatarların qisasını aldı və yenidən ruslar ağır şərtlər

altında xərac verməyə məcbur edildi. Ancaq Kulikovo döyüşündəki qələbə rus knyazlarına birliyin zəruriliyini anlatmış oldu. Tatarların vassalına çevrilmək rus knyazları arasında uzun illərdən bəri davam edən çəkişmələrin tədricən səngiməsinə gətirib çıxardı. Bunun sonucu olaraq ruslar ayrı-ayrı knyazlıqlar kimi girdikləri Qızıl Orda hakimiyyətindən yüz il sonra vahid dövlət kimi çıxdılar".

...Qadın yatağını hazırlamağa başlayınca kitabı götürüb kupedən çıxdı. Gecə yarını keçdiyindən dəhlizdə kimsə gözə dəymirdi. Hava əməlli-başlı soyumuşdu. Yarıaçıq pəncərənin önündə dayanıb gecənin dərinliyini, elektrik dirəklərinin axıb keçən kölgələrini, uzaqlarda sayrışan solğun işıqları süzdü. Kitabı açıb müəllif qeydi kimi verilmiş son sətirləri oxudu.

"Qlinskilər ailəsində gəzən əfsanəyə görə, Mamay xanın nəslə Böyük Litva Knyazlığına sığınmışdır. Litvada qaldırıldığı üsyanda uğursuzluqla üzləşincə Moskvanın himayəsinə keçən Mixail Qlinski Mamay xanın oğlu Mənsur Kiyatın nəslindəndir. Onun qardaşı qızı Yelena Qlinskaya qəddarlığı ilə bütün dünyada ad çıxaran rus çarı IV İvan Qroznının anası olmuşdur. Tarixdə buna bənzər təzadlı məqamlara az-az hallarda rast gəlinir".

Bir azdan kupeyə dönüncə gözlərinə inanmadı: qadın çılpaq soyunub onun yatağında uzanmışdı. Ayaqları kilidləndiyindən yerində quruyub qaldı və bir sürə nə edəcəyini bilmədi. Handan-hana özünə dönüncə içinin dərinliyində türk soyunun sonrakı məğlubiyyətlərinə yol açan Kulikovo döyüşü ilə qadının ehtiras yağın vücudu arasında gizli bir bağlılıq duyubmuş kimi diksindi və hər şey yaddaşının axarında çılpaqlaşaraq əslinə döndü. Sanki qadın onu özünə bağlayan hər şeyini - qürurunu, gözəlliyini, yaraşığını əyninin geyimi ilə birlikdə soyunub atmışdı. Kişilik duyğusunun söndüyünü, bədəninin sustaldığını hiss etdi və qaranlıqda ehtirasla ona sarı açılan qollardan sıyrılıb dəhlizə çıxdı.

Avqust-sentyabr, 2016
London-Oksford-Bakı